

УДК 159.9:377.36

Психологічні механізми й умови становлення професіоналізму особистості на етапі професійної підготовки у ВНЗ

Підбуцька Н.В.

У статті розкриті існуючі міждисциплінарні вітчизняні та зарубіжні підходи до визначення умов становлення професіонала протягом навчання у вищому навчальному закладі. Проаналізовано різні думки щодо особливостей підготовки майбутніх фахівців різних спеціальностей, типів професійної діяльності та формування в них професійно важливих якостей, професійної компетентності тощо. Зроблено узагальнюючий порівняльний аналіз наукових підходів щодо формування професіоналізму особистості під час професійної підготовки. На основі проведеного аналізу виокремлено психологічні механізми й умови становлення професіоналізму особистості на етапі професійної підготовки у ВНЗ. Зокрема, психологічними механізмами визначено: ідентифікацію та рефлексію, самодетермінацію та саморозвиток.

Ключові слова: професійне становлення, етап професійної підготовки, майбутній фахівець, професіоналізм особистості.

В статье раскрыты существующие междисциплинарные отечественные и зарубежные подходы к определению условий становления профессионала во время обучения в высшем учебном заведении. Проанализированы различные подходы относительно особенностей подготовки будущих специалистов разных типов профессиональной деятельности и формирование у них профессионально важных качеств, профессиональной компетентности и т.д. Проведен обобщающий сравнительный анализ научных подходов проблемы формирования профессионализма личности в течение профессиональной подготовки. На основе проведенного анализа выделены психологические механизмы и условия становления профессионализма личности на этапе профессиональной подготовки в вузе. В частности, психологическими механизмами являются идентификация и рефлексия, самодетерминация и саморазвитие.

Ключевые слова: профессиональное становление, этап профессиональной подготовки, будущий специалист, профессионализм личности.

The article gives the detailed analysis of the existing interdisciplinary domestic and foreign approaches to the definition of various conditions according to the professional's formation during the study in a higher educational institution. Various approaches concerning the training features of future experts of different types of professional activity and the formation of professionally important qualities, professional competence, etc. are analysed. The generalizing comparative analysis of scientific approaches epy a problem of a professionalism formation during vocational training is carried out. On the basis of the carried-out analysis psychological mechanisms and conditions for formation of the personality's professionalism at a stage of vocational training in higher education institution are emphasized. In particular, psychological mechanisms are identification and reflection, self-determination and self-development.

Keywords: professional formation, the stage of vocational training, future expert, the personality's professionalism.

Постановка проблеми. Проблема становлення професіонала турбує вчених-психологів досить давно, але на кожному етапі розвитку суспільства вектор розгляду цього питання змінюється. Так, класичним уявленням щодо цієї проблеми є думка про можливість формування професіоналізму особистості лише з моменту отримання певних функціональних обов'язків, зайняття певної посади в організації, на підприємстві або виробництві. Це в певному сенсі суперечить вимогам сучасних роботодавців, які бажають працевлаштовувати молодих фахівців, що мають розвинуті професійно значущі якості, є компетентними у своїй справі, цілеспрямовані, активні, відкриті до розвитку, прагнуть до самореалізації, тобто володіють базовим професіоналізмом діяльності та особистості. Відповідно до цього випускник вишу повинен бути носієм цих індивідуально-психологічних властивостей та професійних знань і умінь, що вимагає від етапу професійної підготовки реалізації такої задачі, як формування професіоналізму особистості в умовах вищого навчального закладу, що повинна стати викликом сучасної психологічної науки.

Аналіз останніх публікацій з проблем дослідження. У психології проблема професіоналізації та підготовки професіонала розкривається в рамках професійного становлення та самовизначення особистості (Б.Г. Ананьєв, Г.О. Балл, Б.Ф. Ломов, В.О. Бодров, Н.Ю. Воляннюк, Е.Ф. Зеєр, С.О. Климов, Н.С. Пряжніков, Є.С. Романова, О.Д. Сафін та ін.), досліджуються акмеологічні чинники розвитку професіоналізму (О.О. Бодальов, Т.М. Буякас, А.О. Деркач, В.Г. Зазикін, Г.С. Костюк, С.Д. Максименко, В.І. Осьодло та ін.), проблема психології професіоналізму та професіонала (Є.Ф. Волобуєва, С.О. Дружилов, О.П. Єрмолаєва, Г.В. Ложкін, А.К. Маркова, Л.М. Мітіна, Ю.П. Поваренков та ін.). Аналіз проблеми становлення особистості професіонала у виші, методологічні умови його підготовки досить ґрунтовно представлені у працях Н.В. Гузій, А.С. Доброскок, Л.В. Красюк, Н.І. Мазур, Ю.П. Поварьонкова, М.В. Супрун, Н.С. Ткаченко, Л.Б. Щербатюк, Сюзан Кац, George R. Burns, Colin U. Chisholm та ін. Але більшість з них розглядають психолого-педагогічні умови формування

професіоналізму особистості, не приділяючи достатньої уваги особистості студента як суб'єкту розвитку, який залежить в першу чергу від рушійних сил, розв'язань протиріч протягом онтогенезу. Тому недостатньо дослідженою залишається проблема визначення психологічних механізмів та умов становлення професіоналізму особистості студента, яка особливо загострюється через існуючу об'єктивну суперечність: бажанням роботодавця влаштувати на роботу молодого фахівця із досвідом роботи, тобто фактично з певним рівнем професіоналізму, та відсутністю у останнього базового професіоналізму діяльності та особистості.

Мета статті – розкриття психологічних механізмів та умов становлення професіоналізму особистості протягом навчання у вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. Проблема становлення професіоналізму протягом професійного розвитку особистості не є новою, але постійні трансформації у суспільному житті спричиняють повернення інтересу науковців до визначеної проблеми. Так, розуміння та структура професіоналізму особистості змінюється відповідно до умов і вимог тієї чи іншої професійної діяльності, тому її вивченню необхідно приділяти особливу увагу. Як підкреслює колектив вітчизняних авторів: однією з тенденцій сучасного професіогенезу особистості є постійні «зміни професійної діяльності та професіоналів під впливом нових...технологій» [11, С. 48], що не оминає будь-яку професію, від гуманітарної до інженерно-технічної.

Однією з особливостей становлення сучасного майбутнього фахівця є можливе поєднання таких етапів, фаз професіоналізації: фаза адепта, адаптанта та інтернала за О.Є. Климовим, етап професійної підготовки з первинною професіоналізацією за Е.Ф. Зеєром, стадія професійної підготовки із стадією становлення професіонала за В.О. Бодровим.

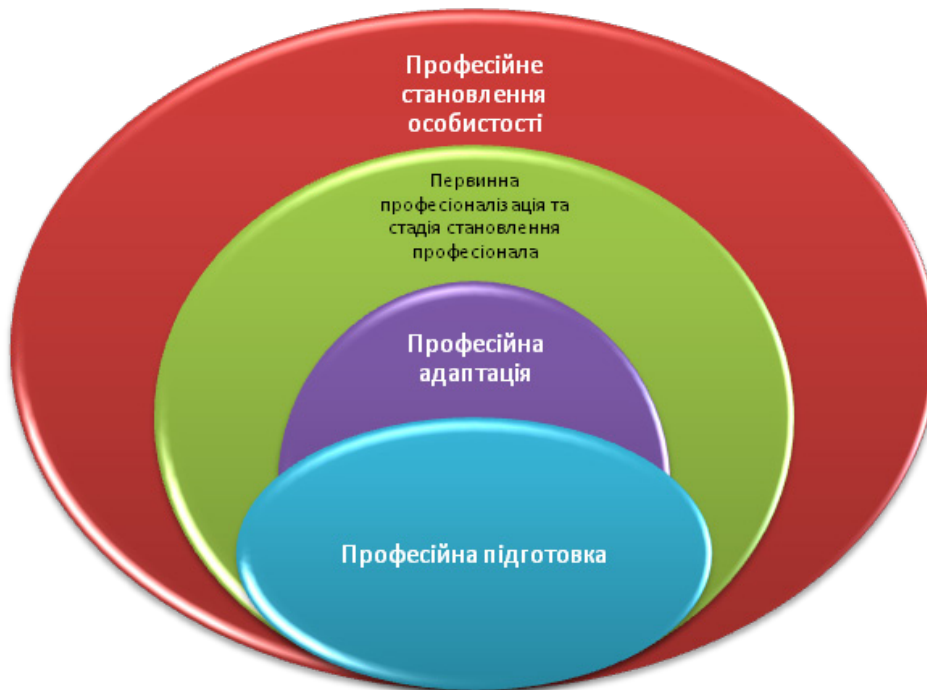

Рисунок 1. Інтеграція етапів професіоналізації у сучасних умовах

Ця інтеграція пов'язана у першу чергу з тим, що під час навчання студент відчуває потребу у додатковому джерелі отримання професійних практичних умінь та навичок, які можна одержати на виробництві, певно існує інший бік «медалі», коли студентом нівелюється роль професійних знань. Однак, при наявності високого рівня мотивації досягнення успіху, професійної ідентичності та спрямованості майбутній фахівець знаходить шлях отримання якісної освіти у ВНЗ з одночасним розвитком спеціальних професійних умінь, що робить його конкурентоспроможним на ринку праці. Таким чином, відповідно до сказаного, вкрай необхідним є дослідження специфіки психології становлення професіоналізму особистості ще під час етапу професійної підготовки, оскільки це зумовить формування базового професіоналізму на етапі навчання у вищому навчальному закладі.

Здійснюючи теоретичний аналіз визначеної проблеми необхідно зупинитися на думці відомого психолога Є.О. Климова, який вважає, що на стадії адепта відбувається формування особистості «стартуючого» професіонала, який, наголошує науковець, незважаючи на висококваліфіковану підготовку у ВНЗ на виробництві не може підійти, як «ключ до замку» [5, С. 149]. Однак, це стосується в першу чергу взаємовідносин у новому колективі, ситуації адаптації до нового середовища, щодо необхідних професійно значимих якостей, які розвиваються, усвідомлюються студентами під час професійної підготовки, то вони зумовлюють подальшу ефективну професіоналізацію та досягнення професіоналізму. Про підготовку професіоналів у вищій школі як старту говорить В.Л. Погрібна

Ряд науковців [14,16] педагогічної галузі досить ґрунтовно досліджують проблему формування професіоналізму майбутніх фахівців. Зокрема, Л.Б. Щербатюк [16] виходячи з акмеологічного підходу, розкриває професіоналізм майбутнього інженера-механіка «як особливу систему, що розгортає свою сутність крізь єдність двох взаємопов'язаних підсистем: професіоналізму діяльності...: висока професійна кваліфікація і компетентність, різноманітність професійних умінь та навичок; та професіоналізм особистості...: інженерний стиль мислення й культури, професійно важливих й особистісно-ділових якостей, рівень домагань, мотиваційна сфера, ціннісні орієнтації» [16, С. 5-6]. Застосовуючи певні умови (диференціація навчання, використання інформаційних технологій, активізація самостійно-дослідницької роботи) науковець формує такі компоненти професіоналізму майбутнього інженера, як професійна компетентність, інженерний стиль мислення, професійну культуру, ставлення до обраної професії. Але на думку автора статті, по-перше, визначені умови неспроможні в повному обсязі розвинути професійно важливі якості, мотиваційну сферу та інші індивідуально-психологічні якості майбутніх фахівців, по-друге, розкриті компоненти недостатньо відображають специфіку інженерної діяльності, оскільки можуть бути пристосовані до фахівця будь-якого профілю.

Проблема формування професіоналізму майбутнього викладача в умовах магістратури розкрито у працях М.В. Супрун, яка розкриває наступні його основи: «професійні позиції, професійні здібності, професійну компетентність...та професійно-особистісні якості» [14, С. 7], які було розвинуто за умов впровадження інформаційних технологій, організації квазіпрофесійної діяльності та розвитку мотивації до діяльності. Схвальним є побудова професіограми викладача вищої школи, яка стала основою формування професіоналізму під час професійної підготовки у ВНЗ.

Науковий інтерес до проблеми формування професіоналізму особистості та діяльності майбутнього фахівця в умовах бакалавріату і магістратури реалізувався у колективній монографії низки авторів [9], які чинником цього процесу вбачають модернізацію освіти, а професіоналізм ототожнюють із професійною компетентністю, яку формують засобами навчання за індивідуально-освітнім графіком та педагогічним тренінгом. Таку ж саму паралель проводять науковці [10] з Гуманітарного університету «Запорізький інститут державного та муніципального управління», досліджуючи особливості професійного становлення майбутніх психологів, відносно професіоналізму, а точніше компонентів психолого-педагогічної компетентності вони відносять спрямованість на розвиток та саморозвиток, психологічну готовність до продовження освіти, мотивацію до навчальної діяльності, професійну самосвідомість, що можливо сформувані за умови навчального тренінгу. Немоżliво погодитися із такими ототожненнями, оскільки у професійній компетентності зовсім не розкривається особистісний контекст, який обов'язково присутній у структурі професіоналізму фахівця будь-якого профілю, цього ж погляду придержується дослідниця О.О. Михальчук [7, С. 54], яка вважає, що «професіоналізм» є більш ширшою дефініцією та відповідно має більш складну структуру, а В.Л. Погрібна [12, С. 68] професійну компетентність бачить основним когнітивним компонентом професіоналізму діяльності.

Аналізуючи професіоналізацію як один з векторів загальної соціалізації особистості В.Л. Погрібна ділить її на два етапи: первинна та вторинна професіоналізація. Зокрема, в рамках становлення професіоналізму особистості протягом професійної підготовки цікавим є те, що, за думкою дослідниці, студент на цьому етапі: «...стає справжнім суб'єктом професійної діяльності та професійних відносин, набуває професійного статусу» [13, С. 89] і одержує професійну кваліфікацію. Однак, на думку автора статті, у визначеному підході на етапі первинної професіоналізації не розкрито механізм отримання та розвитку важливих професійних якостей, які будуть характеризувати суб'єкта професійної діяльності.

У своєму дослідженні А.С. Доброскок [2] розкриває психологічну модель і механізм формування професіоналізму майбутнього менеджера, посилаючись на системний підхід, в рамках якого був реалізований комплекс тренінгових вправ, спрямованих на формування тих здібностей, що складають показники базового рівня професіоналізму, зокрема дослідник виділяє наступні: професійна мотивація саморозвитку, професійні знання, досвід взаємодії з підлеглими, професійне мислення, творчий потенціал, професійна свідомість. Відповідно до зробленого аналізу психологічної структури професійної діяльності менеджера серед інших фахівців виділяє необхідні: комунікативні здібності, пронизливість, соціальний інтелект тощо, які є специфічними для цієї професії. Отже, можливою та необхідною умовою формування професіоналізму майбутнього фахівця протягом професійної підготовки є «спеціально організована система розвивальних впливів» [2, С. 3]

Досліджуючи професійне становлення під час навчання у ВНЗ російська дослідниця Н.С. Ткаченко [15] виявляє елементи професіоналізму у першокурсників технічних спеціальностей та прослідковує їх динаміку протягом професійної підготовки. Нею виявлений один з головних інтегративних чинників початкового рівня професіоналізму студентів – уміння самоорганізувати власну активність, зокрема навчально-професійну діяльність, крім цього чинниками вона бачить задоволеність обраною професією, бажання навчатися, потреба одержати професійні знання та навички, тобто фактично висока професійна спрямованість, а також розвиток особистісних якостей майбутнього фахівця, що є професійно значимими, та які зумовлюють орієнтацію на успіх у досягненні професійних вершин. Так, Н.С. Ткаченко [15] вказує на сучасні умови працевлаштування молодих фахівців, коли вони стикаються із неможливістю знайти таку роботу, яка б влаштувала у мотиваційному та матеріальному аспекті, які призводять до зниження начально-професійних мотивів,

що особливо відчувається у інженерно-технічних спеціальностях. Таким чином, одним з головних шляхів становлення професіоналізму майбутнього інженера дослідниця вважає формування у них менеджерських умінь починаючи з першого курсу. Погоджуючись із цим автор статті вважає, що уміння самоорганізації власної діяльності не можуть стати єдиними, оскільки поняття професіоналізм є дуже широкою дефініцією, і включає в себе як особистісний, так і діяльнісний аспект, тому менеджерські уміння можуть скласти лише компонент професіоналізму особистості, як це зроблено у дослідженні А.С. Доброскок [2].

Колектив вітчизняних авторів [12] розкриває динаміку формування професіоналізму від стадії оптації (професійного самовизначення) до творчої самоактуалізації, вважаючи при цьому, що професіонал – це людина із досвідом, набутою професійною майстерністю, професійною зрілістю. Науковці виділяють наступні етапи професіогенезу особистості [12, С. 56]: 1. Вибір професії; 2. Професійне самовизначення; 3. Стадія освіти та підготовки; 4. Адаптація до професійної діяльності; 5. Професіоналізація; 6. Досягнення високої продуктивності; 7. Професійна самореалізація.

Розкрита періодизація професійного становлення особистості на думку автора статті не претендує на унікальність, оскільки дуже тісно корелює із поглядами на проблему професійного розвитку інших науковців (Е.Ф. Зеєр, Є.О. Клімов, В.І. Осьодло та ін.), однак важливим аспектом цього погляду є акцент на особливій важливості саме професійної підготовки, під час якої, зокрема, у майбутніх інженерів, необхідно формувати творчу активність, професійну спрямованість, специфічні особистісні якості (прим. автора: професійно значимих якостей), уміння самоорганізації, технічне мислення, самоконтроль, технічні здібності. Ці перелічені особливості, на думку автора, складають базовий рівень розвитку професіоналізму особистості майбутнього інженера, відповідно до цього науковці вважають необхідним присвячувати особливу увагу професійній підготовці за певних методологічних умов [12, С. 229-230]: особлива організація самостійної роботи студентів, допомога викладачів студентам під час організації навчального процесу, створення єдиного педагогічного колективу.

Достатньо відомим науковцем-психологом, що ґрунтовно вивчає проблему професійного становлення особистості, умови її успішної професіоналізації, у тому числі становлення професіоналізму, є російський дослідник Ю.П. Поварьонков, який досить аргументовано стверджує про необхідність виділення нової психологічної галузі: «Психологія професійного становлення особистості», пише «...протягом професійного навчання як особливої форми соціального регулювання і супроводження професіоналізації особистості відбувається якісний стрибок у розвитку людини – він становиться професіоналом, у нього формується готовність до професійної діяльності, структура професійно важливих якостей і систем професійної діяльності» [7, С. 15]. Таким чином, відповідно до цього майбутній фахівець може стати професійно розвинутою людиною за умови вирішення протиріччя між зовнішніми чинниками (вимоги середовища та професійної діяльності до особистості працівника) та внутрішніми (його професійні здібності та домагання), а у майбутнього фахівця, зокрема студента 5 курсу під впливом навчально-професійної кризи формується професійна ідентичність, яка зумовлює більш спокійне входження у наступний етап професійного становлення. Однак слід зупинитися на специфіці професійної підготовки інженерів, яка передбачає шестирічне навчання, і вже на шостому курсі майбутній інженер (більшість вже працевлаштовані або знаходяться в активному пошуку роботи або вже мають досвід роботи) має ознаки базового професіоналізму.

Досліджуючи особистісно-професійний розвиток студентів технічних спеціальностей, О.О. Євдокімова бачить його як «поетапний і динамічний процес входження фахівця в специфіку його праці» [3, С. 15]. Протягом цього розвитку студент проходить низку етапів, від адаптації, набуття професійного образу мислення, здійснення ідентифікації із вимогами професійної діяльності до самореалізації та творчого саморозвитку. Аналізуючи представлені етапи, які на думку дослідниці наповнюють особистісно-професійний розвиток, не можна погодитися, що саме вони є відображенням особистісного розвитку, оскільки пов'язані безпосередньо із професіоналізацією студента, і частково розкривають компоненти базового рівня професіоналізму.

Вважаємо необхідним зробити узагальнюючий порівняльний аналіз наукових уявлень про підготовку професіоналів у вищих навчальних закладах (табл. 1).

Таблиця 1
Деякі підходи до визначення умов розвитку професіоналізму протягом професійної підготовки у ВНЗ

Автори підходу	Зміст категорії професіоналізму	Умови його розвитку
Є.О. Клімов	Певна системна організація свідомості, психіки людини	Адаптація до нових умов, набуття професійного досвіду
Л.Б. Щербатюк	Особлива система, що розгортає свою сутність крізь єдність двох взаємопов'язаних підсистем: професіоналізм діяльності та професіоналізм особистості	Диференціація навчання, використання інформаційних технологій, активізація самостійно-дослідницької роботи
М.В. Супрун	Професійні позиції, професійні здібності, професійна компетентність та професійно-особистісні якості	Інформаційні технології, організація квазіпрофесійної діяльності і розвиток мотивації до діяльності
О.С. Цокур та ін.	Професійна компетентність	Навчання за індивідуально-освітнім графіком та педагогічний тренінг

В.Й. Бочелюк та ін.	Спрямованість на розвиток та саморозвиток, психологічна готовність до продовження освіти, мотивація до навчальної діяльності, професійна самосвідомість	Навчальний тренінг
В.Л. Погрібна	Мотивація, когнітивні, комунікативні, емоційно-вольові та індивідуально-психологічні якості, загальні та професійні здібності, професійна компетентність	Проектування професійного простору
А.С. Доброскок	Професійна мотивація саморозвитку, професійні знання, досвід взаємодії з підлеглими, професійне мислення, творчий потенціал, професійна свідомість	Спеціально організована система розвивальних впливів та комплекс тренінгових вправ
Н.С. Ткаченко	Уміння самоорганізувати власну активність, задоволеність обраною професією, бажання навчатися, потреба одержати професійні знання та навички, професійно значимі якості	Формування менеджерських умінь
П.С. Перепелиця, В.В. Рибалка	Професійний досвід, професійна майстерність, професійна зрілість	Особлива організація самостійної роботи студентів, допомога викладачів студентам під час організації навчального процесу, створення єдиного педагогічного колективу
Ю.П. Поварьонков	Готовність до професійної діяльності, структура професійно важливих якостей і систем професійної діяльності	Вирішення протиріччя між зовнішніми та внутрішніми чинниками, під впливом навчально-професійної кризи
Н.В. Гузій	Система загальних і спеціальних професійно значущих властивостей, неповторний інноваційно-креативний потенціал особистості, самодетермінованість	Дідаскалогічна освіта
Сьюзан М. Кац	Комунікативні навички, організаторські здібності, уміння працювати в команді	Психологічна допомога та супроводження викладачів під час навчання

Відповідно до матеріалів таблиці 1, яка зрозуміло не може охопити всі існуючі думки про проблему професіоналізму та умови його формування, можна зробити висновок, що кожен науковець вкладає у дефініцію «професіоналізм» своє розуміння, пов'язуючи його в першу чергу із професіоналізмом діяльності (професійну компетентність тощо) та професіоналізмом особистості (професійно значущі якості, самодетермінованість, самоорганізованість тощо). Відповідно до цього можна стверджувати, що на сьогодні не існує загальноприйнятого розуміння цього поняття. Так само це відноситься до умов формування та становлення професіоналізму під час навчання, професійної підготовки у вищому навчальному закладі. Спільною думкою є те, що необхідно піднімати проблему підготовки особистості професіонала в умовах ВНЗ, що відповідає викликам сучасності: по-перше, постійною зміною вимог професійної діяльності та відповідно працедавця; по-друге, необхідністю випускати висококваліфікованих, психологічно готових до виконання професійних обов'язків фахівців з лав вишів, що були б конкурентоздатними на вітчизняному та європейському ринку праці.

Так, відповідно до поставленої мети даної роботи нами визначено психологічні механізми становлення особистості студента як професіонала з позиції того, що професіоналізм особистості – це інтегрована характеристика суб'єкта діяльності, яка відображає високий рівень професійно значимих якостей, професійної ідентичності, рефлексивності, спеціальних творчих здібностей, професійно зумовлену структури мотиваційної сфери, що вміщує професійно спрямовані ціннісні орієнтації, що у сукупності забезпечує прогресивний професійний розвиток фахівця.

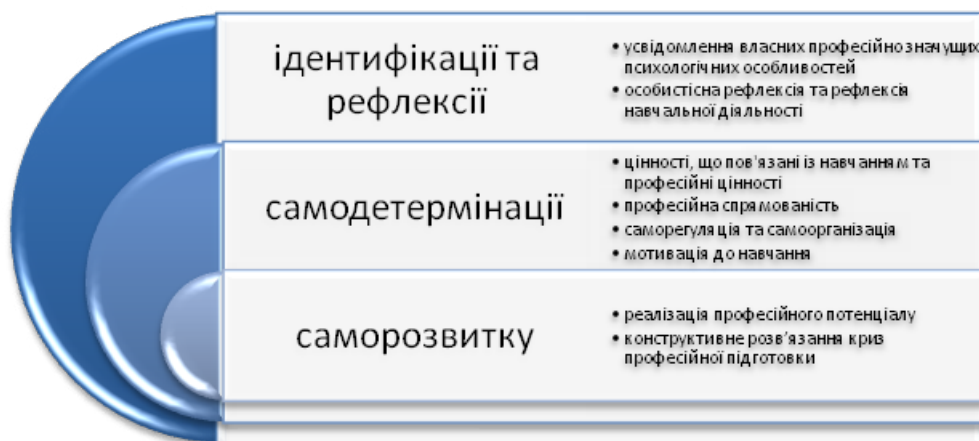

Рисунок 2. Психологічні механізми та умови становлення професіоналізму особистості в умовах вищого навчального закладу

Отже, психологічними механізмами становлення професіоналізму особистості автором статті визначено: механізми ідентифікації та рефлексії; самодетермінації; саморозвитку. Розкриємо умови та їх роль у становленні професіонала-випускника вишу. Завдяки ідентифікації майбутній фахівець

включається, ототожнює себе із професійною роллю іншого професіонала (викладача, наставника на практиці). За словами Е.О. Помиткіна «... ідентифікація невід'ємно пов'язана з уявленням особистості про ідеальний образ себе у професії та ідеальній професії у себе» [8, С. 49]. Рефлексія ж сприяє усвідомленню власних індивідуально-психологічних властивостей, виокремлення серед них професійно значущих для їх подальшого розвитку, також завдяки розвиненій здатності до рефлексії майбутній фахівець зможе прослідковувати власні досягнення або невдачі на шляху особистісно-професійного розвитку.

Важливим психологічним механізмом становлення професіоналізму особистості вважаємо самодетермінацію, що тісно пов'язана із самовизначенням, на яке досить сильно впливає власна активність особистості [11, С. 111]. Погоджуючись із деякими авторами [11, С. 110-113] щодо компонентів самодетермінації (ціннісно-смысловий та мотиваційно-вольовий), вважаємо, що механізм самодетермінації у становленні професіонала відображають такі психологічні умови, як навчально-професійні цінності, професійна спрямованість, саморегуляція та самореалізація, мотивація до навчання.

Зрозуміло, що без саморозвитку не можливе активне професійне становлення, одним із складових якого є професійна підготовка, тому розгляд саморозвитку як психологічного механізму становлення професіонала є логічним. Реалізація цього механізму можливо за реалізації таких умов, як реалізація потенціалу та вирішення професійних криз на етапі навчання.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Отже, відповідно до Класифікатора професій [4, С. 49] завданням вищої школи є підготовка професіоналів певної галузі, що зумовлює потребу у розробці та ґрунтовному аналізі проблеми формування професіоналізму протягом професійної підготовки, зокрема з боку психологічної науки, оскільки майбутній фахівець це в першу чергу особистість з властивими їй певними індивідуально-психологічними особливостями, інтеграція яких може зумовити становлення професіоналізму особистості ще під час навчання. Так, на сьогодні ця проблема проаналізована у працях науковців різних наук, однак у вітчизняній психології вона представлена у досить незначній кількості. Проведений аналіз існуючих підходів до формування професіоналізму особистості дає змогу стверджувати, що психологічні механізми та умови цього процесу взагалі не представлені. Згідно з положень системно-генетичного підходу розвитку особистості автором виділені конкретні психологічні механізми становлення професіоналізму особистості під час професійної підготовки: ідентифікацію та рефлексію, самодетермінацію та саморозвиток, та відповідні ним умови: усвідомлення власних професійно значущих індивідуально-психологічних властивостей, особистісна рефлексія та рефлексія навчальної діяльності; формування: цінностей, що пов'язані із навчанням та професійні цінності, професійної спрямованості, саморегуляції та самореалізації, мотивації до навчання; реалізація професійного потенціалу та конструктивне розв'язання криз протягом етапу професійної підготовки. Визначені психологічні механізми та умови потребують у подальшому експериментальної перевірки.

Література:

1. Гузій, Н.В. Категорія професіоналізму в теорії і практиці підготовки майбутнього педагога [Текст] : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Н.В. Гузій ; Ін-т вищ. освіти Акад. пед. наук України. — К., 2007. — 40 с.
2. Доброскок, А.С. Психологічні чинники формування професіоналізму майбутніх менеджерів [Текст] : автореф. дис. ... канд. психолог. наук : 19.00.07 / А.С. Доброскок ; Інститут психології імені Г.С. Костюка. — Київ, 2013. — 20 с.
3. Євдокимова, О.О. Особистісно-професійний розвиток студентів у системі вищої технічної освіти та його етапи [Текст] / О. О. Євдокимова // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна / Харків: ХНУ, 2019. — Вип. 842 — С. 107-116.
4. Класифікатор професій ДК 003:2010 [Текст] / Держ. комітет статистики України. — вид. офіц. — Взамен 003 : 2005 ; Введ. с 2010-07-28. — К. : Соцінформ, 2010. — 746 с.
5. Климков, Е.А. Основы психологии [Текст]: [учеб. для студентов вузов не психол. спец.] / Е. А. Климков. — 2-е изд., перераб. и доп. — Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. — 462 с.
6. Михальчук, О. Поняття «професіоналізм» і «кваліфікація» - важливі чинники формування професійної компетентності майбутнього фахівця [Текст] / О. Михальчук // Наукова діяльність як шлях формування професійних компетентностей майбутнього фахівця (НПК-2013) : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 5-6 груд. 2013 р., м. Суми; Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка, Лаб. використання інформ. технологій в освіті. — Суми : Мрія, 2013. — С. 53-55.
7. Поваренков Ю. П. Психологическое содержание профессионального становления человека [Текст] / Ю. П. Поваренков. — М. : Изд-во УРАО, 2002. — 160 с.
8. Помиткін, Е.О. Психологічні механізми духовного розвитку сучасного професіонала [Текст] / Е. О. Помиткін // Соціальна психологія : укр. наук. журн. — 2010. — № 4. — С. 47-54.
9. Проблеми формування професіоналізму особистості та діяльності майбутнього фахівця в контексті вимог євроінтеграції [Текст]: монографія / Н. В. Кузнєцова, О. С. Цокур, Н. Ю. Колесніченко та ін. ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. — Одеса : ОНУ, 2012. — 158 с.
10. Професіоналізм особистості: теоретико-методологічний аспект [Текст] : монографія / В.Й. Бочелюк, С.А. Білоусов, Г.О. Горбань та ін. ; Гуманіт. ун-т «Запоріж. ін-т держ. та муніцип. упр.». — Запоріжжя : ЗІДМУ, 2007. — 247 с.

11. Психологічні чинники самодетермінації особистості в освітньому просторі [Текст] : монографія / [С. Д. Максименко, Г. В. Куценко-Лада, Н. В. Пророк та ін.]; за ред. С. Д. Максименка. — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. — 400 с.
12. Психологія праці та професійної підготовки особистості [Текст] : [навч. посібник] / [Г. О. Балл, М. В. Бастун, В. І. Гордієнко та ін.]; за ред. П.С. Перепелиці, В.В. Рибалки. — Хмельницький : ТУП, 2001. — 330 с.
13. Соціологія професіоналізму : монографія / В. Л. Погрібна [Текст]. — К. : Алерта : КНТ : ЦУЛ, 2008. — 335 с.
14. Супрун, М.В. Формування основ професіоналізму майбутнього викладача вищої школи в процесі магістерської підготовки [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / М. В. Супрун ; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. — Вінниця, 2012. — 20 с.
15. Ткаченко, Н.С. Профессиональное становление студентов в период вузовского обучения [Текст] : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Н.С. Ткаченко ; Психологический институт РАО. — Москва, 2007. — 20 с.
16. Щербатюк, Л.Б. Формування професіоналізму майбутніх інженерів-механіків у процесі фахової підготовки [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. Б. Щербатюк ; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. — Одеса, 2007. — 20 с.
17. Katz, S. M. The Entry-Level Engineer: Problems in Transition from Student to Professional [Text] / S. M. Katz // Journal of Engineering Education. — 1993. — Vol. 82, Issue 3. — P. 171–174.

Literatura

1. Guzij, N.V. Kategorija profesionalizmu v teoriji i praktici pidgotovki majbutn'ogo pedagoga [Tekst] : avtoref. dis. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04 / N.V. Guzij ; In-t vishh. osviti Akad. ped. nauk Ukraїni. — K., 2007. — 40 s.
2. Dobroskok, A.S. Psihologichni chinniki formuvannja profesionalizmu majbutnih menedzheriv [Tekst]: avtoref. dis. ... kand. psiholo. nauk : 19.00.07 / A.S. Dobroskok ; Institut psihologii imeni G.S. Kostjuka. — Kiiv, 2013. — 20 s.
3. Cvdokimova, O.O. Osobistisno-profesijnij rozvitok studentiv u sistemi vishhoї tehnicnoї osviti ta jogo etapi [Tekst] / O. O. Cvdokimova // Visnik Harkiv'skogo nacional'nogo universitetu imeni V.N. Karazina / Harkiv: HNU, 2019. — Vip. 842 — S. 107-116.
4. Klasifikator profesij DK 003:2010 [Tekst] / Derzh. komitet statistiki Ukraїni. — vid. ofic. — Vzamen 003 : 2005 ; Vved. s 2010-07-28. — K. : Socinform, 2010. — 746 s.
5. Klimov, E.A. Osnovy psihologii [Tekst]: [ucheb.dlja studentov vuzov nepsihol. spec.] / E. A.Klimov. — 2-e izd., pererab. i dop. — Moskva : JuNITI-DANA, 2003. — 462 s.
6. Mihal'chuk, O. Ponjattja «profesionalizm» i «kvalifikacija» - vazhlivi chinniki formuvannja profesijnoi kompetentnosti majbutn'ogo fahivcja [Tekst] / O. Mihal'chuk // Naukova dijal'nist' jak shljah formuvannja profesijnih kompetentnostej majbutn'ogo fahivcja (NPK-2013) : materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf., 5-6 grud. 2013 r., m. Sumi; Sum.derzh. ped. un-t im. A. S. Makarenka, Lab. vikoristannjainform. tehnologij v osviti. — Sumi : Mrija, 2013. — S .53–55.
7. Povarenkov Ju. P. Psihologicheskoe sodержanie professional'nogo stanovlenija cheloveka [Tekst] / Ju. P. Povarenkov. — M. : Izd-vo URAO, 2002. — 160 s.
8. Pomitkin, E.O. Psihologichni mehanizmi duhovnogo rozvitku suchasnogo profesionala [Tekst] / E. O. Pomitkin // Socialna psihologija : ukr.nauk. zhurn. — 2010. — № 4. — S. 47–54.
9. Problemi formuvannja profesionalizmu osobistosti ta dijal'nosti majbutn'ogo fahivcja v konteksti vimog evrointegracij [Tekst]: monografija / N. V. Kuznecova, O. S. Cokur, N. Ju. Kolesnichenko ta in. ; Odes. nac. un-t im. I. I. Mechnikova. — Odesa : ONU, 2012. — 158 s.
10. Profesionalizm osobistosti: teoretiko-metodologichni aspekt [Tekst] : monografija / V.J. Bocheljuk, S.A. Bilousov, G.O. Gorban' ta in. ; Gumanit. un-t «Zaporiz. in-t derzh. ta municip. upr.». — Zaporizhzhja : ZIDMU, 2007. — 247 s.
11. Psihologichni chinniki samodeterminacii osobistosti v osvitiomu prostori [Tekst] : monografija / [S. D. Maksimenko, G. V. Kucenko-Lada, N. V. Prorok ta in.]; za red. S. D. Maksimenka. — Kirovograd : Imeks-LTD, 2013. — 400 s.
12. Psihologija praci ta profesijnoi pidgotovki osobistosti [Tekst] : [navch. posibnik] / [G. O. Ball, M. V. Bastun, V. I. Gordienko ta in.]; za red. P.S. Perepelici, V.V. Ribalki. — Hmel'nic'kij : TUP, 2001. — 330 s.
13. Sociologija profesionalizmu : monografija / V. L. Pogribna [Tekst]. — K. : Alerta : KNT : CUL, 2008. — 335 s.
14. Suprun, M.V. Formuvannja osnov profesionalizmu majbutn'ogo vikladacha vishhoї shkoli v procesi magisters'koї pidgotovki [Tekst]: avtoref. dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / M. V. Suprun ; Vinnic. derzh. ped. un-t im. M. Kocjubinskogo. — Vinnicja, 2012. — 20 s.
15. Tkachenko, N.S. Professional'noe stanovlenie studentov v period vuzovskogo obuchenija [Tekst] : avtoref. dis. ... kand. psihol. nauk : 19.00.07 / N.S. Tkachenko ; Psihologicheskij institut RAO. — Moskva, 2007. — 20 s.
16. Shherbatjuk, L.B. Formuvannja profesionalizmu majbutnih inzheneriv-mehaniikov u procesi fahovoi pidgotovki [Tekst]: avtoref. dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / L. B. Shherbatjuk ; Pivdennoukr. derzh. ped. un-t im. K.D. Ushinskogo. — Odesa, 2007. — 20 s.
17. Katz, S. M. The Entry-Level Engineer: Problems in Transition from Student to Professional [Text] / S. M. Katz // Journal of Engineering Education. — 1993. — Vol. 82, Issue 3. — P. 171–174.